Patricia De Martelaere

Patricia De Martelaere

Diepgravend protesteren tegen de vergankelijkheid
Zottegem, 16 april 1957 - Wezemaal, 4 maart 2009
Geschreven door Fleur Speet

> De vragende wijsvinger, mag ik naar het toilet juf, de vinger van God die Adam het leven geeft, de vermanende vinger, de vinger die in het neusgat peutert, de vinger van sst op de lippen [...] de vinger die klem zit in het rooster op de bodem van het zwembad, hoe dom om daar een vinger in te steken, maar wie denkt eraan dat een vinger die ergens ingaat er niet ook weer uit zal gaan, een ruk helpt niet, kalm blijven en voorzichtig proberen, dan toch het wilde rukken dat niet helpt, waar blijft de badmeester de redder, een mes een mes, wat is een vinger voor een leven.

Deze passage uit de roman *Het onverwachte antwoord* (2004) van Patricia De Martelaere is exemplarisch. Het begint verheven, waarna een opsomming volgt van meer dagelijkse dingen die een vinger doet en kan. De taal zwengelt zichzelf aan en versnelt richting afgrond; de vinger die vastzit wordt een rampenscenario. Het is zowel tragisch als grappig omdat het zo belachelijk is. Ondertussen legt het wel een groot dilemma bloot; heb je een vinger over voor je leven? In zulke vragen zien we dat De Martelaere niet alleen romanschrijver was, maar ook filosoof.

Biografie

Patricia De Martelaere is een van de belangrijkste schrijvers en denkers in het Nederlandse taalgebied. Als essayist en hoogleraar wijsbegeerte had ze een voorkeur voor het uitpluizen van ingewikkelde, zware levensvragen. De Martelaere kreeg een eredoctoraat uitgereikt door de Universiteit Utrecht.

Op jonge leeftijd promoveerde ze op David Hume, wiens werk beschrijft hoe de rede wordt aangestuurd door de hartstochten. Net als De Martelaere’s eigen werk. Het bijzondere aan haar oeuvre is dat ze de 'lage' cultuur combineert met de 'hoge', zodat een essay zowel over de Beatles als over Freud kan gaan. Ze houdt ervan tegenstellingen met elkaar te verbinden, het lichte met het zware, bijvoorbeeld in haar bekendste essaybundel *Een verlangen naar ontroostbaarheid* (1993, Jan Greshoffprijs). 'Niemand verliest graag. En toch moeten we het allemaal leren,' zo begint een van die essays.

De Martelaere's essays zijn glashelder, wat nog niet betekent dat ze makkelijk zijn. Haar romans en gedichten zijn eerder duister. En waar haar essays meestal beginnen met een grote levensvraag - zouden wij verliefd kunnen worden als we geen woord hadden voor verliefdheid, of: waarom leven wij? - pelt ze mogelijke antwoorden in haar proza af, steeds een laag dieper, tot ze belandt in draaikolken van associaties. Iedere roman probeert ze op een nieuwe manier de werkelijkheid te doorgronden. Zelf noemde ze haar werkwijze 'het plegen van plagiaat op de werkelijkheid'.

Debuut op dertiende

Op haar dertiende won ze een schrijfwedstrijd en debuteerde met de novelle *De koning der wildernis* (1971). Een aantal van haar thema's - zoals het leven als omweg naar de dood - is daarin al te vinden. Een jonge leeuw in de jungle ziet hoe zijn moeder gevild wordt. Een dompteur neemt hem gevangen. De leeuw wil zowel ondergeschikt aan de dompteur zijn als vrij, waarna hij toch ontsnapt om te heersen in de jungle. Uiteindelijk eindigt de leeuw in de dierentuin, waar hij zichzelf doodt door zich steeds tegen de tralies te werpen. Het grootste gevaar, zo laat dit verhaal zien, is de mens. Ook De Martelaere's andere thema's zoals de zin van het leven, zelfmoord, verlies van de liefde, overgave en het terrein dat de ander van jou mag betreden, zijn er al in te bespeuren. Later zal De Martelaere hier nog het taoïsme aan toevoegen; er is geen hoger plan. Dát is het plan, zo laat ze zien in het essay *Wat blijft* (2007). De roman *De staart* (1992) gaat ook over een dier. Hoofdpersoon is een jongen die van honden houdt omdat hij mensen te bedreigend vindt. Het is een van de meest tragikomische romans van De Martelaere, al is de conclusie rauw: iedereen is vervangbaar.

Nachtboek van een Slapeloze, haar debuut voor volwassenen, werd gelauwerd met de Prijs voor het Beste Debuut en haar roman *Het onverwachte antwoord* kwam in 2005 op de lijst nominaties van zowel de Librisprijs, de AKO-prijs als de Gouden Uil. De Martelare kreeg er de Gouden Uil publieksprijs voor.

Canon

Desondanks werd De Martelaere niet genoemd in een belangrijke literatuurgeschiedenis van de twintigste eeuw. Dat bleek niet te liggen aan de kwaliteit van haar werk, maar aan haar verhouding met de literatuurhistoricus in kwestie.
Hoewel De Martelaere altijd terughoudend was met informatie over haar privé-leven, klapte ze in 2007 plotseling uit de school en vertelde ze de pers dat ze een geheime verhouding had gehad met de (getrouwde) hoogleraar die de literatuurgeschiedenis gemaakt had. Hij had haar altijd geprezen als een groot schrijver. Dat oordeel veranderde nadat de affaire afgelopen was en hij liet haar weg uit zijn overzicht van de belangrijkste literatuur. Volgens het

weekblad *Knack* verwerkte De Martelaere haar verhouding in de roman *Het onverwachte antwoord*. In *Het onverwachte antwoord* wordt de liefde voor een man, Godfried, vanuit verschillende vrouwelijke perspectieven belicht. Het is voor alles een rijke, filosofische en postmoderne liefdesroman.

De Martelaere toonde aan hoe een intimiteit de canonisering van een vrouw in de weg kan staan. De hoogleraar heeft in de daaropvolgende editie van zijn literatuurgeschiedenis haar werk wel opgenomen. In De Martelaere's verhaal 'Het wachten' uit 1981 staat: 'Eens zal ik een protest schrijven tegen het voorbijgaan der dingen.' Dat is precies wat ze heel haar carrière gedaan heeft.

Het onverwachte antwoord van Patricia De Martelaere

In deze aflevering van de Fixdit Podcast staat *Het onverwachte antwoord* centraal, een roman uit 2004 van de Vlaamse auteur en filosoof Patricia De Martelaere.
Jannah Loontjens praat erover met Saskia de Coster, die het boek vele keren las en colleges volgde bij Patricia De Martelaere, en met Marja Pruis, van wie in 2013 *Als je weg bent. Over Patricia De Martelaere* verscheen. Hierin liet ze haar licht schijnen over het leven en werk van de auteur. Ook Annelies Verbeke komt aan het woord.

Het denken van Patricia De Martelaere

De Vlaamse Patricia De Martelaere was als schrijver veelzijdig en als denker diepzinnig. Vijftien jaar na het overlijden van de romanschrijver, filosoof en hoogleraar gaan we in gesprek met Anne Teresa de Keersmaeker en Marja Pruis over hoe De Martelaere het leven, de kunst en de dood benaderde. Uitzending van de Balie in samenwerking met Vlaams-Nederlands literatuurhuis DeBuren, 26 maart 2024.

Verder lezen

- Patricia De Martelaere, *Een verlangen naar ontroostbaarheid: over leven, kunst en dood*. Amsterdam: Meulenhoff, 1993. Op DBNL.
- Marja Pruis, *Als je weg bent: over Patricia de Martelaere.* Amsterdam, Prometheus, 2011.
- Virginie Platteau, 'Waarover men niet spreken kan, daarover moet men schrijven': Tien jaar na de dood van Patricia De Martelaere. Publicatie op de-lage-landen.com, 13 maart 2019.
- Xandra Schutte, 'Patricia de Martelaere'. In: *De Groene Amsterdammer*, 11 maart 2009.
- Lesmateriaal bij *Littekens* van Patricia de Martelaere.
- Sjoukje van de Kolk, 'Denkende vrouwen'. Blog over Patricia De Martelaere op flowmagazine.com. Illustratie door Marenthe Otten.

https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/patricia-de-martelaere